

només treballs manuscrits —que se solien incloure en llibretes— com per exemple: *Escorcolls lexicals*¹⁵ o *Originals de diferents autors mallorquins*.

L'obra es completa amb una llista de 945 autors que apareix ordenada alfabèticament i que ens remet al número corresponent del registre bibliogràfic per tal de facilitar la consulta. D'aquesta manera, a tall d'exemple, acompanyen el nom de *Forteza, Tomàs*, els registres 893 i D049.

Hem de destacar que les obres que componen la biblioteca alcoveriana estan escrites en dotze llengües diferents que l'autora enumera: català, castellà, francès, alemany, italià, anglès, provençal, llatí, gallec, esperanto, friülà i portuguès. La immensa majoria foren publicades al segle xx (1.211) i al segle xix (385) però també n'apareixen algunes dels segles xviii, xvii i xvi.

Si ens fixam en les referències bibliogràfiques contingudes en les mostres epistolars, podem observar que Alcover mantenia contactes amb llibreters de diversos indrets de l'Estat com Palma, Inca, Barcelona, Lleida, Mataró, Madrid i Saragossa, però també amb llibreters de l'estranger de llocs com Colòmbia, França, Alemanya o Itàlia. Els contactes amb els llibreters podien ser de diferents tipus: o servien per a la distribució de les obres d'Alcover i per a cobrar la subscripció al *Bolletí del Diccionari de la llengua catalana* o al *Diccionari català-valencià-balear* o bé per respondre a la comanda de llibres sol·licitats per ell. Per tal d'il·lustrar-ho, Perea inclou cartes i targetes postals adreçades a Alcover que ens permeten valorar les importants despeses econòmiques que li suposaven les adquisicions, sobretot les dels llibres estrangers. Alhora, ens ajuda a saber quins eren els seus interessos, sempre encaminats a la consecució de la seva obra principal, el *Diccionari català-valencià-balear*.

Aquesta obra que M. Pilar Perea ens posa a les mans ens permet copsar la riquesa i el valor del llegat bibliogràfic que Antoni M. Alcover ens deixà. Afirmar l'autora, tot referint-se al conjunt de materials que es detallen, que «Sense ser bibliòfil, va saber compilar una de les biblioteques personals més riques i assortides de la Mallorca de fa un segle.»¹⁶ Realment es tracta d'una gran quantitat d'obres i d'autors que sorprenen per la seva diversitat d'estils i de procedències. Tot i que tenen un important relleu les obres relacionades amb la llengua i la literatura, destaca la varietat temàtica d'altres obres que poden versar tant sobre arqueologia com sobre botànica, etnografia o cuina, sobre meteorologia, dret o religió.

La publicació d'*El Diccionari català-valencià-balear i les seves fonts bibliogràfiques* suposa una aportació de primer ordre en el coneixement de la figura de mossèn Alcover i del *Diccionari*, l'obra principal de la seva vida. És un nou material valuós que pot fer un gran servei a alcoveristes i investigadors i també als curiosos i interessats tant en aspectes relacionats amb la figura d'Antoni M. Alcover com en altres aspectes tangencials com la bibliofília, les biblioteques o el món dels intercanvis comercials relacionats amb la lletra escrita, entre d'altres.

De la mà de les Publicacions de l'Abadia de Montserrat, amb el suport de la Universitat de les Illes Balears i de l'Institut d'Estudis Baleàrics, Maria Pilar Perea ens ofereix una nova obra feta amb rigor i precisió, una obra vinculada directament amb un dels seus principals temes de recerca: Antoni M. Alcover, sobre el qual resten encara, tal com demostra aquesta obra, nombroses qüestions per descobrir.

M. Magdalena GELABERT I MIRÓ
Institució Pública Antoni M. Alcover

PICÓ, Neus / RAMON, M. Magdalena (2010²): *Llibre d'estil per als mitjans de comunicació orals i escrits*. Palma: Consell de Mallorca, Universitat de les Illes Balears, 256 p.

La primera edició d'aquest volum es va publicar el 2005, coincidint amb l'entrada en funcionament de les emissions regulars d'IB3 TV i d'IB3 Ràdio (setembre de 2005). També a finals de 2005 es van

15. Perea aclareix que sota aquesta denominació s'apleguen 70 quaderns de camp.

16. *Ibidem* p. 245.

aprovar els estatuts de TV Mallorca, que va començar a emetre poc després. Ja hi havia en aquells anys altres televisions en el mapa balearic, però sens dubte el pes d'aquestes emissores públiques va fer emergir la conveniència d'un llibre d'estil per als mitjans de comunicació orals i escrits. El Consell de Mallorca va encarregar l'obra a la Universitat de les Illes Balears (UIB), i Neus Picó i M. Magdalena Ramon, les autores, van intentar crear «un bon punt de partida» (p. 11) amb vista a establir un model de llengua adequat als diversos nivells de formalitat que demanen els mitjans de comunicació. L'experiència de Picó i Ramon en el terreny lingüístic arrenca de l'època que havien exercit d'assessores lingüístiques a TVE a les Balears. La primera edició de l'obra es va exhaurir aviat i en ressenyem aquí la segona edició, reeditada en paper (segons la portadella, el 2009; segons el dipòsit legal, el 2010) i penjada a la xarxa: http://www.uib.es/digitalAssets/149/149297_llibrestil2aed.pdf. No és objecte de la recensió detallar-ne les modificacions entre ambdues edicions, que són poques, sinó de descriure'n l'estructura i el contingut de la segona edició des d'un punt de vista crític. En qualsevol cas, les autores no han partit de zero: hi ha una colla d'estudis, de models, d'orientacions i de propostes, generals i específiques, que conformen la base del llibre d'estil. S'hi esmenten fins a 55 referències a la bibliografia.

L'obra consta de 22 capítols, amb introducció i apèndix, i vol ser prou completa si ens fixem en els temes que s'hi tracten: el model de llengua als mitjans de comunicació i els criteris generals de redacció de notícies (capítols 1 i 2); la morfosintaxi, centrada en articles, pronoms, verbs, substantius, adjectius, preposicions i conjuncions (del capítol 3 al 7); el lèxic (capítol 8); els topònims, els antroponims i els gentilicis (capítol 9); les convencions gràfiques entorn de majúscules, minúscules i abreviacions (capítol 10); els criteris de traducció, les salutacions, els tractaments, les hores i les expressions de temps (capítols 11 i 12); la fonètica i els criteris d'elocució (capítols 13 i 14); les transmissions en directe de futbol i bàsquet (capítol 15); l'atenció al trot com una de les modalitats esportives més arrelades a les Illes Balears (capítol 16); la informació del temps (capítol 17) i un diccionari d'errors més freqüents, amb 94 entrades (capítol 18). Els últims capítols, incloent-hi l'esmentada bibliografia final, recullen referències diverses, en paper i en línia (capítols 19 i 20), així com «els serveis de consulta puntual», només de la UIB, que són el Gabinet d'Onomàstica i el Gabinet de Terminologia (capítol 21). A la introducció es justifica l'elaboració del llibre d'estil i a l'apèndix es recull la llista general de topònims oficials de les Illes Balears, amb l'atenció fixada en la forma gràfica.

Els encerts de l'obra no rauen tant en la quantitat d'orientacions lingüístiques, totes ben convenients, com en l'enfocament balearic. És cert que el títol ateny qualsevol mitjà de comunicació oral i escrit, no concretament balearic, però també ho és que la primera frase de la introducció específica que «la idea d'elaborar aquest llibre d'estil per als mitjans de comunicació de les Illes Balears [la cursiva és nostra] respon a una demanda que ja fa temps que reclamen els professionals». Hi ha indicacions generals i prou interessants per a l'article salat i per a l'article personal; també n'hi ha per als pronoms febles, els possessius, els indefinits i les formes verbals. La morfologia i usos dels verbs és, de fet, l'apartat gramatical més complet des del punt de vista illenc: s'hi recullen tot de remarques entorn de les formes verbals baleariques, ben ordenades i amb indicacions en general molt clares: «usarem la forma... tant en situacions comunicatives formals com informals», «la forma... és la més adequada a les illes Balears», «usarem les formes generals...», etc. El capítol del trot és també prou representatiu de l'enfocament balearic: en tant que modalitat esportiva molt arrelada a Mallorca i amb un ressò creixent en els mitjans de comunicació, les autores recullen una trentena de formes que contrasten amb el castellà. «Direm», per exemple, *bastet*, *selletó* o *selló*, i «no direm» *sillín*.

En els primers capítols, però, l'enfocament balearic queda a vegades camuflat en presentacions més pròpies d'una gramàtica, com ara el quadre de les combinacions pronominals o els matisos en els usos dels verbs *ser* i *estar* (¿cal detallar que es fa servir el verb *ser*, i no *estar*, en frases com *Els guanyadors són tres* o *El gerent és metge?*). És quan s'imposa el detallisme gramatical, present només en alguns punts, que es perd l'eficàcia d'ús.

L'eficàcia es persegueix en la disposició dels exemples, amb senyals per als bons i mals usos: aquests s'associen a una cara trista i aquells, a una cara alegre. Visualment, suposen un encert. Tanmateix, les etiquetes que encapçalen els exemples són heterogènies, cosa que pot distreure el lector, tant com el distrau-

ria trobar-se diferents expressions de cares tristes i cares alegres. Vegem-ho: «No direm»/«Podem dir», «No direm»/«Direm», «Podem dir»/«Però millor», «És correcte»/«Però millor», «Podem dir»/«Però també», «Evitarem»/«Direm», «No recomanable»/«Recomanable», «Poc recomanable»/«Recomanable» (*Poc equival a No direm?*, vol dir *És correcte?*), i fins i tot alguna altra combinació més llarga, com «Direm»/«No direm»/«Podem dir». De manera escadussera es fa servir també la fórmula «Situació formal»/«Situació informal». No hi ha un nombre fix d'exemples per indicació: tan aviat n'hi ha un com dos o tres. O més. Sorpren, això sí, que alguns exemples arrenquin, des del punt de vista informatiu, d'una època força més apartada que la de l'any de la segona edició: *la primera ciutat espacial de la història serà construïda l'any 2009* (p. 36), *Zapatero no dona suport a Bush* (p. 47), *el Mallorca guanya un partit que no juga gens bé, l'equip de Manzano* (p. 175), *el pla Ibarretxe s'ha aprovat per majoria* (p. 206)... En algunes ocasions, com en el capítol de les preposicions i les conjuncions, hauria convingut destacar els subapartats tipogràficament per ajudar el lector a distingir les explicacions i els exemples que, ara com ara, se succeeixen de manera una mica confusa. Un altre recurs per a l'ordenació dels subapartats és la numeració que, malgrat tot, les autores solen evitar a partir del segon nivell, però no de manera sistemàtica. Així, el capítol esmentat de les preposicions, el 7, explica «la preposició *a* davant complement directe i complement indirecte» a 7.4. i, llavors, l'explicació del complement directe ja no és 7.4.1. sinó 1. i la del complement indirecte tampoc no és 7.4.2. sinó 2.

L'eficàcia queda així mateix una mica malmesa en les orientacions que descriuen el ventall d'opcions possibles sense aclarir-ne l'opció preferida. Ho podem veure en l'explicació de la doble negació: si les partícules negatives van davant el verb, «la presència de la partícula *no* és optativa, si bé és considerada més formal» (p. 41). I doncs, quin hauria de ser l'ús més adequat d'aquest fenomen en «la redacció de notícies»? Cada redactor pot optar per una forma o altra segons com entengui el grau de formalitat de la notícia? Podem veure aquest punt de poca eficàcia, també, en les orientacions sobre el nombre del substantiu: els substantius acabats en *-sc*, *-st*, *-xt*, *-ig* tenen doble forma de plural (p. 89). I doncs, quina és la forma de plural preferida? S'accepta que en un mateix text convisquin les dues formes? Així mateix, el quantitatiu *gaire* es pot usar en plural «optativament» (p. 97), *gaires*, davant un substantiu plural: *no té gaires* (o *gaire*) *amics*. Un últim cas que il·lustra aquesta tendència el trobem en l'explicació de les preposicions *per* i *per a* davant infinitiu (p. 109-110). Pesa més l'exposició de les dues normes, és a dir, la distinció de les dues preposicions i l'admissió de la preposició simple en tots els casos llevat del valor causal, que no pas la preferència per una de les normes. Si un llibre d'estil, qualsevol, ha de definir l'estil, sembla prioritari subratllar les formes que marquen estil, cosa que l'obra que ressenyem sap fer només en ocasions. L'explicació de la veu passiva és un bon exemple de «marcar estil»: a la recomanació general de fer servir la veu activa (general en tots els llibres d'estil de mitjans de comunicació), les autores hi afegeixen la veu passiva en un cas concret, «quan el que seria el complement directe de l'oració és el tema de la notícia» (p. 40). Defensen la passiva, doncs, com a necessitat puntual del llenguatge periodístic, la qual cosa és digna d'elogi en un entorn en què la prohibició de la passiva és una constant, si més no en teoria.

En les qüestions gramaticals, però, impera una certa contenció a no voler proscriure formes que la normativa recull (i, malgrat tot, per què *valdre* es considera una forma verbal incorrecta (p. 71)?) i també massa contenció a no voler prescriure unes formes damunt d'unes altres. També hi ha contenció en la precisió, que a vegades es troba a faltar. Per exemple: el periodista que dubti en l'ús de les preposicions *a* i *en* en complements de lloc (*viu a/en un poble de muntanya*), continuarà dubtant si el que llegeix és que «en triarem una o triarem l'altra en funció de la nostra variant dialectal» (p. 106). I si precisament el professional dubta de la forma que correspon a la seva varietat? Si la varietat dialectal determina unes formes i no unes altres, el llibre d'estil és l'eina que ha de permetre visualitzar-ho. Si no, el resultat és pobre. Caldria haver assenyalat amb claredat el camí lingüístic que s'ha de seguir en els «mitjans de comunicació orals i escrits», en situacions formals i en situacions informals, en unes varietats o en unes altres, amb una incidència sistemàtica en el parlar baleàric; si no, tan sols es poden descriure els camins, rectes o tortuosos, coherents o incoherents, que segueixen els professionals de la paraula.

És molt interessant el capítol del lèxic, amb indicacions sobre les variants de cada illa. Hi ha una trentena de dobles lèxics que funcionen com a sinònims i que les autores recullen amb precisió. Ho ve-

iem a *ampolla/botella, arena/sorra, cognom/llinatge, doblers/diners, jugaroll/jugueta, servei/servici*, etc. Les autores, sabedores de la necessitat d'un estàndard comú, defensen que «tot el lèxic de la llengua catalana està a la disposició dels parlants perquè el puguin usar sempre que ho estimin oportú» i, per tant, «no ens ha de semblar estrany d'alternar mots com *graó* i *escaló*, *escombra* i *granera*, *barret* i *capell*, etc.» (p. 117). Creiem que s'haurien hagut d'incloure, però, totes les formes de què es fa esment al principi del capítol i que es perden en «Alguns sinònims que poden suscitar dubtes»: des dels doblats esmentats *graó/escaló* i *escombra/granera* fins al trio *xot* (Mallorca), *be* (Menorca) i *moltó* (Eivissa). També s'hi podrien haver inclòs altres preferències amb què les autores mateixes encapçalen el capítol: *brou* i no *caldo*, *façana* i *frontis* però no *fatxada*, etc.

Altres capítols coincideixen en indicacions generals prou útils, com la dels criteris de traducció, que recullen onze casos seleccionats, i com també els criteris per a l'ús de topònims, antropònims i gentilicis, catalans i no catalans. És especialment interessant l'orientació sobre la pronunciació en català dels llinatges catalans «encara que no es transcriuin d'acord amb la normativa general»: aquí s'esmenten els coneguts *Antich*, *Cañellas*, *Forteza* i *Matas*. També hi hauria *Bauzá*, entre d'altres, llinatge del president del PP a les Illes Balears i president de la Illes Balears en el moment de redactar aquestes línies.

Les orientacions generals són també vàlides en tractar majúscules, minúscules i abreviacions, si bé faltaria entrar més a fons en el contingut d'alguns punts. Per exemple, el de les sigles. La informació que se'n dona és útil, sens dubte, però no resol quan s'han d'utilitzar amb article i quan no; quan s'ha de desestimar la denominació completa de la sigla... més enllà d'esmentar-ne dues «que per elles mateixes han reemplaçat el nom sencer i que no necessiten explicació» (p. 139); quan es poden tractar no ja com a sigles sinó com a noms; quan es considera que s'han consolidat en la llengua original i que és en aquesta llengua que han d'utilitzar-se... més enllà que les autores remetin a una font enciclopèdica que, de fet, no resoldrà el tractament de sigles que neixen i moren, o sobreviuen, en els mitjans de comunicació orals i escrits. Hem detectat en el capítol de convencions l'absència del símbol de l'euro (p. 144).

També la fonètica i els criteris d'elocució podrien haver eixamplat el nombre de recomanacions en virtut d'un model de llengua catalana que destaca pel polimorfisme; eixamplar-lo en exclusiva des de l'òptica baleàrica, amb el detall dels trets mallorquins, menorquins, eivissencs i formenterers admissibles i inadmissibles en llengua estàndard. D'altra banda, ¿per què fonètica i criteris d'elocució són dos capítols diferents, si els «trets fonètics que s'han de respectar» i els «trets fonètics que s'han d'evitar» (dins el capítol de fonètica) s'ajusten per força a una «elocució polida», «natural», «adequada al mitjà i a la situació comunicativa» (dins el capítol de criteris d'elocució)? Fonètica i criteris d'elocució haurien de fondre's en qualsevol llibre d'estil d'un mitjà de comunicació oral.

A propòsit de les transmissions esportives, les autores del llibre d'estil apunten algunes característiques de la llengua que s'emmarca en una transmissió en directe i semicontrolada. És un bon exercici que combina petites dosis de teoria amb exemples, sempre clars, i que només rellisca en la difusió d'un tòpic que és del tot fals en la premsa esportiva. Assenyalen Picó i Ramon que «el to [de la premsa esportiva] sempre és més impersonal i l'objectiu i la presència del narrador gairebé queda al marge de la crònica» (p. 174). És fàcil de comprovar que premsa, ràdio i televisió comparteixen, quant als esports, una càrrega emocional i afectiva que deixa de banda precisament l'objectivitat. Només cal llegir les cròniques que es van publicar a <http://www.ib3noticies.com> després de l'últim partit de la lliga de futbol 2010/2011, en què el RCD Mallorca, tot i perdre, va aconseguir salvar la categoria: el Mallorca «va aconseguir sobreviure després de jugar amb foc», «l'equip de Laudrup es jugava la vida en noranta minuts», els davanters i el porter rivals «han estat a punt d'amargar la nit», etc. (22 de maig de 2011). En altres ocasions, els àrbitres xiulen de manera «lamentable» i l'actuació dels jugadors pot arribar a descriure's amb adjectius només subjectius.

La informació meteorològica ocupa tot un capítol de l'obra que ressenyem, fet que hem de considerar innovador en l'entorn dels mitjans de comunicació orals i escrits. El model de llengua que es presenta descansa només, tanmateix, en aspectes lèxics sobre l'estat del cel i la nuvolositat, les precipitacions, la temperatura, el vent i l'estat de la mar. Són aspectes de llenguatge especialitzat: el cel és mig ennuvolat, per exemple, si hi ha «entre 3 i 5 vuitens de cel tapat» (p. 188); els núvols són mitjans si es troben «en-

tre 2 i 7 km d'altitud» (p. 188); la pluja és feble si la quantitat d'aigua caiguda en 30 minuts és «inferior a 3 mm» (p. 190) i és abundant si la quantitat recollida en 24 hores se situa entre «20 mm i 50 mm» (p. 191); es parla de *boirina* «quan la visibilitat és superior a 1 km però inferior als 10, i la humitat relativa de l'aire és igual o superior al 70%» (p. 192). L'obra prefereix parlar de *mil·límetres* i no de *litres per metre quadrat* en tractar d'intensitat i acumulació de la pluja, i inclou terminologia popular de l'estat de la mar (*bona mar, mala mar, mar picada, mar grossa...*), que defineix i que el lector pot contrastar amb la terminologia normalitzada, però s'oblida d'explicar què són les *rissagues* o *ressagues* «que a les Illes, especialment a Menorca, són freqüents» (p. 194).

El diccionari d'errors més freqüents és l'últim capítol abans de les referències en paper i en línia, i també abans de l'esment als serveis de consulta. Les 94 entrades revelen en general una llengua més resistent a la interferència: es proscriuen termes que avalen altres llibres d'estil de mitjans de comunicació en català, com *acabar amb* 'posar fi a', *aforament* 'cabuda', *anorèxic* 'anorèctic', *carpa* 'envelat', *casc antic* 'barri antic', *collisionar* 'xocar', *comptar amb* 'tenir', *de cara a* 'amb vista a', *espònsor* 'patrocinador', *vivenda* 'habitatge'... No hi ha permeabilitat als registres, tanmateix, perquè cap entrada del diccionari, incloent-hi la concordança del verb *haver-hi*, no és admesa en un registre informal. Curiosament, tampoc no es recullen errors de pronunciació. És meritòria, en canvi, la inclusió d'un bon nombre de locucions confusibles per causa d'una preposició mal utilitzada: **a l'actualitat* (en *l'actualitat*), **amb exclusió de* (a *exclusió de*), **en comparació amb* (en *comparació de*), **en motiu de* (amb *motiu de*), **en oposició a* (en *oposició amb*), etc.

Creiem que aquesta obra, amb els pros i els contres que hem assenyalat, ajuda a construir la llengua dels mitjans de comunicació des de l'òptica balearica. És efectivament un «bon punt de partida», que caldrà anar revisant d'acord amb l'evolució de la mateixa llengua estàndard i dels extensos coneixements que demostren les autores d'aquest llibre d'estil al voltant de la llengua dels informadors.

David PALOMA
Grup d'Estàndard Oral
Universitat Autònoma de Barcelona

SOLERVICENS, Josep / MOLL, Antoni Ll. (ed.) (2011): *La poètica renaixentista a Europa. Una recreació del llegat clàssic*. Barcelona: Punctum, 241 p. (Poètiques, 2).

Es tracta del segon volum de la col·lecció «Poètiques», complement de l'anterior *La poètica barroca a Europa* (2009), dels mateixos coordinadors. És fruit de la difusió dels estudis sobre teoria poètica a Barcelona i aglutina treballs d'investigadors d'aquí amb especialistes de França i Alemanya, la qual cosa ofereix un instrument útil d'actualització i reflexió sobre conceptes emblemàtics de la poètica renaixentista. Com diu J. Solervicens en la introducció: «La intenció del volum és analitzar el sistema teòric que articula la poètica renaixentista, precisar el sentit dels seus conceptes clau, fixar-ne la jerarquia i explicar-la a partir de la pròpia dinàmica de l'estructura teòrica i del pensament de l'època.» L'obra està articulada, d'acord amb la «Introducció» de J. Solervicens, en set col·laboracions: cinc sobre aspectes i problemes de conceptes clau de poètica i dues (la 4 i la 7) amb voluntat de síntesi i de donar una panoràmica de capítols més amplis com són els gèneres (4) i una d'històrica sobre la poètica als territoris de parla catalana (7). La primera, de B. Huss, tracta «La teoria del *furor poeticus* come arma dottrinaría: Ficino, Landino e il cinquecento» (19-44). L'objectiu de Huss (dintre de les línies d'investigació del grup de München «Pluralizzazione e autorità nella prima età moderna») és analitzar la difícil assimilació del concepte de *furor poeticus* de M. Ficino pels teòrics de les poètiques posteriors, especialment Chr. Landino i les poètiques del *cinquecento* de Lorenzo Giacomini i F. Patrizi bàsicament aristotèlics. El treball ofereix primer una exposició molt didàctica i clara de la posició del *furor poeticus* dintre del platonisme de M. Ficino per mostrar després els problemes de Landino per fer encaixar aquesta teoria de poètica amb la visió retòrica i normativa dels seus comentaris (fer coexistir poètica i retòrica és un vell